

Stručni članak |
Professional paper
Prihvaćeno: 1. listopada 2018.

Vedrana Kutí, univ. bacc. praesc. educ

doc. dr. sc. Lara Cakić

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

PREFERENCIJE U ODABIRU RODNO TIPIZIRANIH I RODNO NEUTRALNIH IGRAČAKA KOD DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Sažetak: Igračke potiču razvoj različitih kognitivnih, socijalnih i motoričkih dječjih vještina. Cilj je istraživanja bio ispitati preferencije rodno tipiziranih i rodno neutralnih igračaka kod djece predškolske dobi. Istraživanje je provedeno na uzorku od 93 predškolske djece u dobi od 4 do 5 godina (N=93). Djeca su za 30 igračaka koje su prethodno navela kao omiljene igračke, procjenjivala su jesu li te igračke „za djevojčice“, „za dječake“ ili „za djevojčice i dječake“. U ispitivanju preferencija rodno tipiziranih i rodno neutralnih igračaka kod djece upotrebljavale su se one igračke koje su najviše puta odabrane kao rodno tipizirane igračke, tri za djevojčice i tri za dječake te tri rodno neutralne igračke.

Djeca su većinom preferirala rodno tipizirane igračke. Najviše su to činile djevojčice za djevojčice (94.12%), a najmanje dječaci za dječake (71.43%) što nije konzistentno ostaloj literaturi. Odabrane igračke za djevojčice bile su vezane uz ljepotu i njegu, te pastelnih i ružičastih boja, a za dječake vezane uz uzbuđenje i nasilje, plavih i crnih boja.

Ključne riječi: djeca u dobi od četiri i pet godina, igra, izbor igračaka, spolni stereotipi

UVOD

RAZVOJ RODNIH ULOGA

Rod je kulturološki pojam i upotrebljava se kada se govori o ženama i muškarcima kao društvenim skupinama. Spol je biološki pojam, upotrebljava se kada se govori o biološkim razlikama (American Psychological Association, 2010).

Rod podrazumijeva društvene, kulturološke i povijesne razlike između žena i muškaraca. Rod obuhvaća i različite društvene uloge, identitete i očekivanja za žene i muškarce u društvu. Odnosi se na nebiološke, kulturalno i društveno proizvedene razlike između žena i muškaraca. Društveno poimanje, definiranje i strukturiranje roda i rodni skupina mijenja se s vremenom i među kulturama te s promjenama društvenoga konteksta.

Za razliku od roda, spol određuju karakteristike pojedinca koje su ukorijenjene u biologiji, anatomskim i fiziološkim razlikama. Spol je biološko određenje pojedinca kao muškarca ili žene (Galić, 2009).

Ponekad se dijete rodi s genitalijama koje ne mogu biti određene kao muške ili ženske. Genetski žensko dijete (s XX kromosomima) može se roditi s vanjskim muškim genitalijama ili genetski muško dijete (s XY kromosomima) može biti rođeno s vanjskim ženskim genitalijama. U rijetkim slučajevima dijete može biti rođeno s karakteristikama obaju spolova. Dakle, stanje u kojemu karakteristike nisu ni potpuno muške ni potpuno ženske naziva se interseksualnost. Dijagnoza stanja interseksualnosti obuhvaća različite medicinske preglede (Sax, 2002).

U hrvatskoj se jezičnoj praksi pojmovi roda i spola često poistovjećuju (Galić, 2009), na primjer upotrebljavaju se kao sinonimi u Zakonu o ravnopravnosti spolova.

Vasta, Haith i Miller (2002) teorije o razvoju rodnih uloga proučavaju s raznih gledišta: etološkoga pristupa, kognitivno razvojnoga pristupa, pristupa okoline i učenja i pristupa obrade informacija. Prema etolozima proces spolne diferencijacije pokreću evolucijski i biološki procesi, a okolinski ga uvjeti održavaju i dovršavaju.

Kognitivističko-razvojni pristup naglasak stavlja na dječju sposobnost razumijevanja pojmova muškarac i žena. S dvije godine dijete već zna naziv za svoj spol iako taj naziv za njega nema neko posebno značenje sve do pojave spolnoga identiteta kada je dijete sposobno sebe svrstati u muškarce ili žene. U fazi spolnoga identiteta djetetu su kriteriji karakteristike kao što su odjeća i frizura, a dijete smatra da se promjenom tih karakteristika mijenja i spol osobe. Tek se u djetetovoj četvrtoj godini javlja spolna dosljednost odnosno shvaćanje da je spol nepromjenjiv, tj. da će dječaci kada odrastu biti muškarci, a djevojčice žene bez obzira na vanjske promjene u izgledu i aktivnostima.

Teorija okoline i učenja temelji se na pretpostavci da je velik dio spolno tipiziranoga dječjeg ponašanja stečen iskustvom. Bihevoristi smatraju da je takvo ponašanje proces potkrepljivanja, učenja opažanjem i samoregulacije.

Bihevoristi ne poriču biološke razlike između muškaraca i žena, ali tvrde da mnoge razlike u spolovima nisu nužno rezultat njihovih gena. Mnoge kulturalne konstrukcije, kao što su spolni stereotipi, nalažu od osobe određena ponašanja i relativnu muževnost ili ženstvenost.

Također, čak ni kod starije djece nije jasno jesu li sklonija rodno tipičnoj igrački zbog razumijevanja rodne prikladnosti igračke i uzrokuje li znanje rodnih stereotipa namjerne pokušaje primjerenih ponašanja za određeni spol (Eisenberg, Murray i Hite, 1982).

Pristup obrade informacija objašnjava kako okolinski pritisci i dječje kognicije zajedno oblikuju rodno tipiziranje. Takav model naziva se teorijom rodnih shema. Djeca oblikuju maskuline i feminine rodne sheme usvajanjem rodno tipiziranih ponašanja i preferencija. Djeca s mnogo rodnih shema vide sebe i svijet u rodnim kategorijama (Berk, 2015).

Kako neki modeli smatraju da su biološke razlike u spolovima statične i nepromjenjive, raste broj znanstvenika koji pretpostavljaju da je to netočno. Njihova istraživanja pokazuju da su biološke strukture i procesi fluidni i adaptivni okolini. To znači da je veza između biologije i okoline multidirekcijska te to otežava uspostavljanje uzročnosti (Fausto-Sterling i Eliot, 2000, 2009; prema Sweet, 2013).

Brojna istraživanja pokazuju da na rodno tipiziranje utječu hormoni, s tim da najdosljedniji nalazi uključuju razinu aktivnosti i povezane preferencije za rodno prikladne igre, igračke i karijere. S takvim zaključcima potreban je oprez kako se ne bi umanjila važnost okolinskih utjecaja koji zajedno s genetskim potiču dječju svijest o rodnim ulogama i konformiranje s tim ulogama. Velik broj istraživanja pokazuje kako okolinski činitelji daju snažnu podršku za razvoj rodnih uloga. Već od dojenačke dobi odrasli imaju rodno stereotipne percepcije i očekivanja od djece. Također, roditelji potkrepljuju rodno prikladnu igru i ponašanja i često se koriste jezikom koji naglašava rodne razlike (Berk, 2015).

IGRAČKE S NAGLAŠENIM SPOLNIM OBILJEŽJIMA

Djevojčice su danas, više nego ikad, izložene igračkama štetnima za zdravo poimanje svoga roda. Vrlo popularne vile Winx i lutke Bratz su igračke s naglašenim spolnim obilježjima, a igračke za ružičaste princeze kao što su til, nakit i šminka neizbježne su u sobama djevojčica. Činjenica da se djevojčice od malena identificiraju s lutkama koje su napravljene po uzoru na seksualne fantazije odraslih muškaraca vrlo je uznemirujuća. Stanje nije mnogo bolje niti kod igračaka za dječake. Usvajanje emocionalne pismenosti otežano je zbog akcijskih junaka, dok akcijske junakinje u današnje vrijeme izgledaju poput pornodiva. Takve igračke djevojčicama šalju poruku da mogu biti moćne jedino ako su seksipilne (Belamarić, 2009).

Rush i La Nauze (2006) navode da su lutke Bratz skupina lutaka u prekratkim suknjama, topićima bez rukava i svjetlucavom šminkom. Takve lutke stvaraju na djevojčice pritisak da bi trebale biti u trendu i drske, a to kod određene javnosti i brojnih roditelja dovodi do zabrinutosti. Proizvođači igračaka okrenuli su se proizvodnji lutaka s još naglašenijim spolnim obilježjima od lutke Barbie, to su lutke Bratz i Monster High koje su privlačne vrlo mladim djevojčicama (Orenstein, 2011; prema Sweet, 2013), a Starr i Ferguson (2012) također spominju pretjeranu naglašenost spolnih obilježja lutaka Bratz.

Djeca su neminovno izložena sadržajima s naglašenim spolnim obilježjima preko televizijskih oglašavanja. Na primjer, Grčka je zabranila televizijsko oglašavanje za igračke između 7:00 i 22:00h (Linn, 2005; prema Rush i La Nauze, 2006). Prijevremena izloženost naglašenih spolnih obilježja nosi rizike za djecu. Kapacitet djece za razvijanjem zdrave slike o svom tijelu i samopoštovanjem ugrožen je pritiskom da bi djeca trebala izgledati kao minijaturne odrasle osobe. Općenito, izloženost djece marketingu i oglašavanju koje je zasićeno slikama s pretjerano naglašenim spolnim obilježjima i temama može utjecati na seksualni i emocionalni razvoj djece (Rush i La Nauze, 2006).

IGRAČKE I RODNO TIPIZIRANJE

Igračka je sastavni dio igre. Igračka je predmet kojim se dijete igra od prve dekice, kutijice do industrijski izrađene igračke. Dobrom se igračkom smatra ona igračka koja

potiče dijete na aktivnost, stvaralaštvo, obogaćuje njegova iskustva i razvija mišljenje, upućuje na igru u društvu te je djetetu zanimljiva duže vremena (Maleš i Stričević, 1991). Igračke igraju važnu ulogu u životu djece. One stimuliraju simboličku igru, kognitivne vještine i poboljšavaju socijalne vještine. Iako mnogi ljudi zanemaruju igračke gledajući na njih samo kao na stvari s kojima se dijete igra, kritička analiza pokazuje da igračke nose društvenu važnost. Igračke su središnje u dječjoj igri i pomažu djetetu razviti zajedničku kulturu s drugom djecom, pripremiti se za uloge u odraslosti, razviti maštu, kreativnost i inteligenciju. Smatra se da igračke sadrže ideologije i promoviraju ulogu identiteta društva koje ih proizvodi (Kahlenberg i Hein, 2009). U današnjem potrošačkom društvu možemo vidjeti veliku razliku između igračaka za djevojčice i dječake. U trgovinama se nalaze posebni odjeli koji se najbolje mogu razaznati po dominantnoj plavoj ili ružičastoj boji. Takvu rodnu podjelu igračaka opravdavaju, pogotovo u industriji igračaka, fundamentalnim razlikama u interesima, sklonostima i sposobnostima djevojčica i dječaka (Sweet, 2013). Iz literature, ali i svakodnevnoga okružja, vidljivo je da od dojenačke dobi i ranoga djetinjstva roditelji prave razlike između dječaka i djevojčica. Kod dječaka se potiče neovisnost, dok se kod djevojčica potiče bliskost i ovisnost. Roditelji sinovima daju igračke koje potiču akciju i natjecanje, a djevojčicama igračke koje naglašavaju brižnost, suradnju i fizičku privlačnost (Berk, 2015). Općenito, dječaci i djevojčice često imaju različite igračke i važno je pitati se kako one utječu na dječji razvoj (Blakemore i Centers, 2005). Nadalje, Blakemore, LaRue i Olejnik (1979) su dobili u svom istraživanju da djeca od 4 i 6 godina pokazuju jake preferencije za igračkom tipičnom za njihov rod. Njihovo ponašanje svakako je bilo u skladu s teorijom da znanje o primjerenosti neke igračke utječe na sklonosti djece. Djeca od 2 i 3 godine nisu imala toliko izražene preferencije za rodno tipiziranim igračkom odnosno imali su ih samo dječaci. Do 3. godine znanje o primjerenosti igračke tipične za njihov rod pojavilo se i kod djevojčica, ali tek kada su djevojčice bile upozorene na dimenziju rodne uloge kod igračke. Dakle, čak i kada postoji znanje ne mora postojati rodno oblikovano ponašanje.

Cherney i London (2006) istraživali su kako djeca od 5 do 13 godina provode slobodno vrijeme u četiri domene: igračke, računala, televizija i sport. Zbog toga što različite aktivnosti potiču razvoj različitih kognitivnih, socijalnih i motoričkih vještina, važno je utvrditi koje aktivnosti i igračke preferiraju dječaci, a koje djevojčice i mijenjaju li se te rodno povezane preferencije tijekom odrastanja. Njihovi rezultati istraživanja pokazali su da i djevojčice i dječaci imaju veću sklonost igračkama tipičnima njihovu rodu. Dječaci su skloniji igračkama kojima se može manipulirati, različitim vozilima i akcijskim figurama koje potiču manipulaciju, konstrukciju i aktivno istraživanje te razvoj prostornih sposobnosti. Suprotno tome, djevojčice su sklonije lutkama, plišanim životinjama i edukativnim igračkama koje potiču razvoj govora i njegovateljskoga ponašanja.

Dakle, igra s rodno tipičnim igračkama može poticati različite socijalne i kognitivne sposobnosti kod djevojčica i dječaka.

Coyne, Linder, Rasmussen, Nelson i Collier (2014) u rijetkom longitudinalnom istraživanju utjecaja rodno stereotipnih modela na rodno tipizirano ponašanje po-

kazali su da gledanje programa sa superherojima dovodi do većih pridržavanja rod-nim stereotipima i kratkoročno i dugoročno. Također, konzumiranje takvih medija povezano je s većom razinom igranja s igračkama oružja kako kod dječaka, tako i kod djevojčica.

Murnen, Greenfield, Younger i Boyd (2016) napravili su analizu popularnih dječ-jih sadržaja. Analizirani su kostimi za Noć vještica, popularne lutke i akcijske figure te čestitke za Valentinovo. Istraživani proizvodi pružaju djeci priliku da se snažno iden-tificiraju s likom. Primjerice, igrajući se interaktivno s lutkama ili akcijskim figurama djeca povećavaju identifikaciju, a oblačeći kostime "isprobavaju" različite identite-te koje odaberu. Istraživani proizvodi pokazali su se vrlo rodno tipiziranima onako kako ga promovira patrijarhat. Muški likovi prikazivani su u tradicionalno muškim karakteristikama visokoga statusa i dominacije, dok su ženski likovi češće prikazani s obilježjima seksualne pokornosti. Činjenica da su istraživani proizvodi oni s kojima bi se djeca mogla identificirati, mogli bi biti povezani s razvojem rodno stereotipnoga ponašanja kod djece.

Kahlenberg i Hein (2009) analizirali su 455 igračaka koje su se prikazivale u rekla-mama na popularnom dječjem programu Nickelodeon. Nickelodeon je glasio kao program za djecu koji promovira toleranciju, rodnu jednakost i potiče poštovanje i samopoštovanje, a ujedno je bio i vrlo popularan program jer je u samo 2001. go-dini dosegnuo 75% televizijske publike u SAD-u. Utvrdili su da se djevojčice u rekla-mama prikazuju u pastelnim bojama, dok su dječaci prikazivani u jarkoj i neonskoj odjeći. Igračke koje su reklamirane za dječake bile su akcijske figure, igračke vezane uz sport i prijevoz. Igračke pronađene u reklamama za djevojčice igračke su vezane uz uljepšavanje, lutke i životinje. Analizom sadržaja reklama pronađen je napredak u prikazivanju djevojčica u reklamama, ali same su igračke ostale i dalje rodno tipi-zirane. Djevojčice su prikazivane kao spremne na suradnju u zatvorenom prostoru, a dječaci suparnički u vanjskom prostoru. Takve tradicionalne ideologije koje se desetljećima prikazuju u reklamama dječjih igračaka često su nekonzistentne sa samim programima u kojima često djevojčice preuzimaju glavne uloge.

Slični su nalazi dobiveni u još nekim istraživanjima. Analiza igračaka na internet-skoj stranici Disney Storea pokazala je da je 85% od igračaka u crvenoj, crnoj, sivoj i smeđoj boji označena "samo za dječake", a 85% od igračaka u ružičastoj i ljubičastoj boji "samo za djevojčice". Na toj internetskoj stranici čak nije postojala ni kategorija "igračke za dječake i djevojčice" (Auster i Mansbach, 2012).

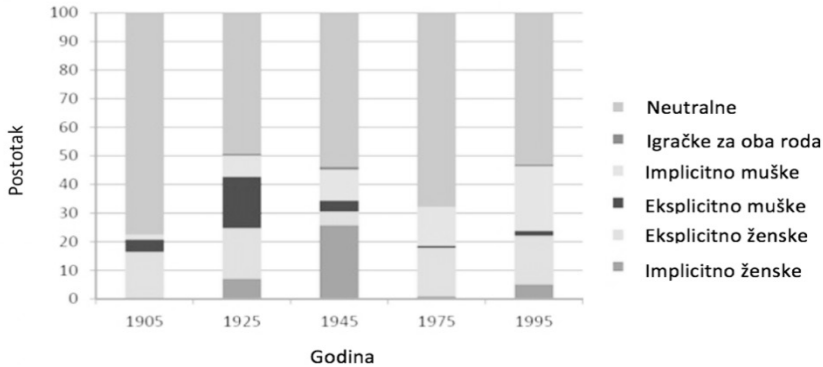
Freeman (2007) je na malom uzorku djece od tri i pet godina dobila vrlo zanimlji-ve rezultate. Većina je djece smatrala da bi im roditelji odobrili igru s rodno tipizira-nom igračkom, ali je više od pola djece u svim kategorijama vjerovalo da im roditelji ne bi odobrili igru s igračkom za suprotni spol. Zanimljiva je i činjenica da su sva djeca vjerovala kako bi im roditelj suprotnoga spola više odobrio igru s igračkom za koju smatraju da nije primjerena njihovu spolu. Važno je spomenuti da su roditelji te iste djece odgovarali na skalu o odgoju djece o stavovima spolnih uloga (Child rearing sex role attitude scale) koja je dizajnirana kako bi se ocijenili stavovi i uvjerenja odraslih osoba o odgovarajućem ponašanju i očekivanjima. Odgovori roditelja bili

su mnogo liberalniji i tvrdili su da ne bi imali problema da se njihova djeca igraju s igračkama koje nisu tipične za njihov rod. Također postoji mogućnost da su roditelji davali socijalno poželjne odgovore. To istraživanje razjašnjava nedosljednost između stavova djece i roditelja i ostavlja pitanje zašto djeca nastavljaju definirati spol vrlo tradicionalno. Dječji nam odgovori pokazuju da su rodni stereotipi postojani.

Ball (1967) navodi da igračka može biti edukativna, poticati na stvaralaštvo i obožavati dječje iskustvo te može pomoći u izgradnji dječje predodžbe društvenih uloga, identiteta i stvarnosti društva u kojemu djeca žive. Ball smatra da igračke služe kao modeli poželjnoga socijalnog ponašanja i pomažu u uvježbavanju i usavršavanju socijalnih uloga. Suprotno tomu, Best (1998) dovodi u pitanje teoriju u kojoj igračke mogu utvrditi stavove i ponašanja kod djece navodeći da ni jedan empirijski dokaz ne podržava tu tvrdnju. Osim toga, sugerira da je bilo koje kulturalne poruke koje prenose igračke nemoguće razdvojiti od svih ostalih aspekata kulture koji također nose tu poruku. Recimo, kako možemo izdvojiti Barbie za problem iskrivljene slike tijela kod djevojaka i žena kada je cijelo društvo prožeto takvim porukama?

Dittmar, Halliwell i Ive (2006) upućuju na to da vrlo male proporcije tijela kod lutki Barbie pružaju snažan model za koji je moguće da uzrokuje nezadovoljstvo tjelesnim izgledom kod djevojčica. Suprotno tomu, podatci istraživanja Anschutz i Engels (2010) ne potvrđuju da izloženost vrlo tankih lutki negativno utječe na samopoštovanje i stvarne idealne proporcije tijela kod djevojčica. Također, pronašli su povezanost između igranja s određenom lutkom i hranjenja. Djevojčice su jele manje kada su se igrale s vrlo tankom lutkom nego kada su se igrale s lutkom realnih proporcija.

Suprotno uvriježenim mišljenjima, reklamiranje rodno tipiziranih igračkama tijekom vremena bilo je varijabilno. To je vidljivo pregledom kataloga u kojima su reklamirane dječje igračke u predbožićno vrijeme godine 1905., 1925., 1945., 1975. i 1995. (vidi Sliku 1). Rezultati istraživanja pokazuju da su igračke najmanje rodno segregirane 1905. godine. Suprotno tomu, bile su najviše rodno podijeljene 1925., 1945. pa opet 1995., s tim što su sredinom stoljeća te poruke bile eksplicitne, a implicitne krajem stoljeća. Mnogo manje rodno segregiranih igračkama bilo je 1975. Samo 1.5% od svih igračkama nosilo je eksplicitnu rodnu poruku. To je donijelo dramatičnu promjenu od 1945. godine, a s obzirom na to da je to bilo vrijeme Femenizma drugoga vala, pretpostavlja se da je to bio odraz trendova iz svijeta odraslih (Sweet, 2013).

Slika 1. Rodno tipiziranje igračaka tijekom godina

Također, svih ovih godina bilo je vjerojatnije da će se igračke za dječake češće nego igračke za djevojčice pojaviti među rodno neutralnim igračkama. Međutim, dok je granica "igračaka samo za djevojčice" oštrije postavljena i uže definirana, djevojčice još uvijek imaju određenu slobodu prijeći te granice. S druge strane, za dječaka je igranje s igračkom za djevojčice rizično i socijalno neprihvatljivo. Kako je ženstvenost predstavljena kao podcijenjeni status, dječaci koji su povezani sa žens-tvenim osobinama i igračkama za djevojčice potencijalno prelaze granicu i druga bi ih djeca mogla okarakterizirati kao feminizirane (Sweet, 2013). Dakle, djevojčicama se dopušta veći raspon ponašanja, dok se dječacima više prigovara kad odstupe od određene muške uloge (Vasta, Haith i Miller, 2002; Cherney i London, 2006).

Svakako je zanimljivo za razmišljanje kakvu poruku šalju igračke za djevojčice koje su isključivo povezane s aktivnostima uz ljepotu, njegu, domaćinstvo, dok su igračke za dječake povezane s agresijom, akcijom i uzbuđenjem te češće znanošću. Djevojčice se od malena uvježbavaju za ulogu domaćice i majke, a dječaci za različite profesionalne uloge, ali ne i ulogu oca. Tipično, igračkama za djevojčice ne može se manipulirati ili konstruirati, ne potiču istraživanje ili vještine rješavanja problema, potiču stereotipne karakteristike ženske uloge, pasivnost, a ne snagu (Markham i Schwartz, 1985).

Moglo bi se činiti da u svijetu s toliko društvenih problema ne treba brinuti o rodno tipiziranim igračkama, ali s obzirom na to da igračke igraju veliku ulogu u djetinjstvu i da istraživanja navode da igračke potiču razvoj različitih kognitivnih, socijalnih i motoričkih vještina (Cherney i London, 2006), sadrže ideologije i promoviraju ulogu identiteta društva koje ih proizvodi (Kahlenberg i Hein, 2009), kod dječaka potiču neovisnost, a kod djevojčica bliskost i ovisnost (Berk, 2015) te da rodno tipizirane igračke konstruiraju i jačaju oštre rodne granice među djecom te uzevši u obzir sve veća nastojanja odvajanja igračaka po rodnoj osnovi (Sweet, 2013) napravljeno je ispitivanje dječjih preferencija rodno tipiziranih i rodno neutralnih igračaka.

Budući da se u Hrvatskoj ne mogu pronaći istraživanja o dječjim preferencijama rodno tipiziranih i rodno neutralnih igračaka, igračaka koje u sebi mogu imati utkane rodne stereotipe koji potiču različite sposobnosti, vještine i preferencije djece

u dvije rodne kategorije (Sweet, 2013) napravljeno je istraživanje kojim se trebalo utvrditi za koje igračke djeca smatraju da su najpopularnije, a također jesu li te igračke tipične za rod djeteta koje ih bira. Zbog toga što različite igračke potiču različite aktivnosti i vještine, važno je utvrditi koje aktivnosti i igračke preferiraju dječaci, a koje djevojčice i jesu li najčešće birane igračke rodno tipizirane.

METODA

CILJEVI

1. Utvrditi s kojim se igračkama djeca u dobi od 4 do 5 godina najčešće igraju.
2. Za igračke za koje su djeca u dobi od 4 do 5 godina navela da su igračke s kojima se najčešće igraju utvrditi smatraju li djeca da su te igračke „za djevojčice“, „za dječake“ ili „za djevojčice i dječake“.
3. Utvrditi preferencije djece u dobi od 4 do 5 godina prema rodno tipiziranim ili rodno neutralnim igračkama s kojima su djeca navela da se najčešće igraju.

SUDIONICI

U istraživanju su sudjelovala djeca (N=93) u dobi od 4 do 5 godina (49 djevojčica i 44 dječaka). Prosječna dob djece jest 56.97 mjeseci (4,7 godina), raspon je dobi od 49 do 63 mjeseca (od 4 do 5 godina). Sva ispitana djeca pohađaju vrtić. U prvom dijelu istraživanja sudjelovalo je (N=33) djece, a u drugom je dijelu sudjelovalo (N=60) djece.

NAČIN OCJENJIVANJA

U tri vrtića s djecom je proveden razgovor o njihovim omiljenim igračkama. Na osnovi tih razgovora izdvojeno je 30 igračaka koje su djeca najčešće navodila kao omiljene igračke.

Nakon toga fotografije tih igračaka, jedna po jedna, prikazane su individualno svakom djetetu (N=33). Dijete je trebalo odgovoriti smatra li da je igračka na fotografiji „za djevojčice“, „za dječake“ ili „za djevojčice i dječake“.

Na osnovi frekvencija dječjih odgovora (smatraju li da je igračka na fotografiji „za djevojčice“, „za dječake“ ili „za djevojčice i dječake“) izdvojeno je devet igračaka. Tih devet igračaka činile su tri igračke za koje su djeca najviše puta rekla da su za djevojčice, tri igračke za koje su djeca najviše puta rekla da su za dječake i tri igračke za koje su djeca najviše puta rekla da su za djevojčice i dječake.

Fotografije tih devet igračaka isprintane su i korištene u drugom dijelu istraživanja.

Fotografije su bile postavljene u tri reda, u svakom redu bile su tri fotografije. U prvom su redu bile fotografije igračaka „za djevojčice“, „za dječake“ i „za djevojčice i dječake“, u drugom su redu fotografije igračaka bile postavljene drugačijim redoslijedom. Drugi su red činile fotografije igračke „za dječake“, „za djevojčice i dječake“ i

„za djevojčice“ te treći red koji su činile fotografije igračaka „za djevojčice i dječake“, „za djevojčice“ i „za dječake“. Za svako iduće dijete redovi su rotirani (vidi sliku 2).

Kada bi dijete ušlo u prostoriju i proučilo fotografije igračaka, pitano je jedno od ovih dvaju pitanja:

1. „Dječak Luka slavi rođendan, što misliš koje bi tri od ovdje ponuđenih igračaka volio dobiti na poklon?“

ili

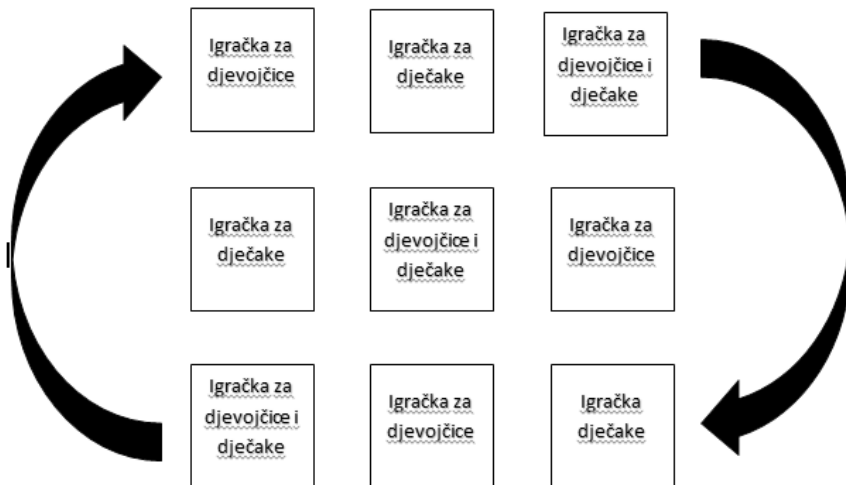
2. „Djevojčica Ana slavi rođendan, što misliš koje bi tri od ovdje ponuđenih igračaka voljela dobiti na poklon?“

Polovici ispitanih djevojčica (N=17) postavljeno je prvo pitanje, a drugoj polovici (N=15) postavljeno je drugo pitanje. Dakle, prva je polovica djevojčica pitana za koje igračke smatra da bi se svidjele dječaku, a druga polovica pitana je za koje igračke smatra da bi se svidjele djevojčici.

Isti je postupak ponovljen za dječake.

Polovici ispitanih dječaka (N=14) postavljeno je prvo pitanje, a drugoj polovici (N=14) postavljeno je drugo pitanje. Dakle, prva je polovica dječaka pitana za koje igračke smatra da bi se svidjele dječaku, a druga polovica pitana je za koje igračke smatra da bi se svidjele djevojčici.

Svaki put kada bi dijete odabralo igračku tipičnu za njegov ili njezin spol, dobilo bi tri boda. Ako bi odabralo igračku tipičnu za suprotni spol, dobilo bi jedan bod te ako bi odabralo spolno neutralnu igračku, dobilo bi dva boda. Dakle, što je veći zbroj bodova, znači da je dijete odabralo igračku tipičnu spolu djeteta za koje je bilo ispitivano. Najveći je mogući broj bodova devet.

Slika 2. Shematski prikaz rasporeda fotografija igračaka

POSTUPAK

Ispitivanje je provedeno u trima vrtićima u Osijeku. Djeci je prije samoga ispitivanja bilo objašnjeno da će sudjelovati u ispitivanju. Svi roditelji ispitivane djece dali su pisani pristanak za sudjelovanje njihova djeteta u istraživanju. Djeca su ispitivana individualno u vrtiću. Prvi dio istraživanja za svako dijete trajao je oko 15 minuta, a drugi dio 5 minuta.

REZULTATI I RASPRAVA

U tablici 1 prikazano je koliko puta su za koje igračke djeca navela da su „za djevojčice“, „za dječake“ ili neutralne.

Tablica 1. Frekvencija dječjih odabira igračke „za djevojčice“, „za dječake“ ili „za djevojčice i dječake“

Igračka	Za djevojčice	Za dječake	Za djevojčice i dječake
Pony	27	0	6
Slikovnica	2	14	17
Kuhinja	3	13	17
Plišani medvjed	12	5	16
Lutka Baby Annabell	27	1	5
Troll Branch	3	21	9
Tablet	5	15	13
Plišani pas	18	3	12
Troll Poppy	30	0	3
Dory	4	15	14
Furby	13	9	11
Edukativna slikovnica	8	12	13
Dječji bicikl	3	18	12
Elmo	5	14	14
Romobil	3	21	9
Minion	3	20	10
Darth Wader	0	32	1
Alat	6	13	14
Plišani psi	6	6	21
Autić i dinosaur	3	22	8
Peppa pig	21	3	9
Pikachu	7	10	16
Ninja kornjača	3	22	8
Sintisajzer	11	7	15
Blagajna	9	8	16
Lutka Elsa	27	4	2

Mikroskop	5	11	17
Spiderman	0	25	8
Fotoaparat	11	7	15
Olaf	15	6	12

Igračke koje su djeca najviše birala za djevojčice jesu Pony, lutka Annabell, Troll Poppy i lutka Elsa, a za dječake Darth Vader, Spiderman, Ninja kornjača te autić s dinosaurom. Sukladno pretpostavkama i rezultatima ostalih istraživanja, djeca su birala igračke koje su bile povezane s likovima iz crtanih filmova (Kahlenberg i Hein, 2009; Jocić, 2011; Sweet, 2013) te igračke koje su bile rodno stereotipne boje, ružičaste i pastelne za djevojčice te jarke boje i crna boja za dječake (Schwartz i Markham, 1985; Blakemore i Centers, 2005; Kahlenberg i Hein, 2009; Auster i Mansbach, 2012; Sweet, 2013). Zanimljivi su rezultati najčešćih odabira neutralnih igračaka, a to su alat, kuhinja, blagajna i, očekivano, slikovnica i mikroskop. U istraživanju Blakemore i Centers (2005) igračke alat i mikroskop procijenjene su kao igračke za dječake, a kuhinja i blagajna kao igračke za djevojčice (Schwartz i Markham, 1985). Važno je napomenuti da su u njihovom istraživanju je li igračka za djevojčice, za dječake ili neutralna procijenjivali studenti, a ne djeca. Također, u tom istraživanju pronađeno je da su neutralne igračke najčešće edukativne što je sukladno s rezultatom dječjih odabira igračaka slikovnice i mikroskopa.

Najviše rodne fleksibilnosti djeca su pokazala prema igrački kuhinji. U kategoriji dječaci za dječake ona je odabrana čak sedam puta. Dakle, od tri neutralne igračke kuhinja je odabrana sedam puta, mikroskop jedanput i slikovnica ni jednom.

U istraživanju Blakemore i Russ (1997) ispitivani su stavovi djece predškolske dobi o odstupanjima od rodnih uloga. Djeca su od odstupajućih ponašanja najpozitivnije ocijenila dječake koji se igraju s kuhinjom.

Istraživanje Cherney i Dempsey (2010) također je potvrdilo da su igračke blagajna i kuhinja neutralna igračka. Iako su u tom istraživanju djeci ponuđeni samo odgovori je li igračka „za djevojčicu“ ili „za dječaka“, naknadno je dodana kategorija dvosmislenih i neutralnih igračaka za koje se djeca nisu mogla odlučiti jesu li isključivo za jedan ili drugi rod. Konzistentno dobivenim podacima i u su istraživanju djeca odabrala lutku kao igračku tipičnu ženskom rodu, a prijevozno sredstvo kao igračku tipičnu muškom rodu. Igračke koje su bile odabrane za djevojčice bile su vezane uz ljepotu (na fotografiji uz igračku Pony bio je češalj, a Pony je našminkan) te njegu (lutka Annabell), igračke za dječake mogle su se povezati s nasiljem (Darth Vader i Ninja kornjača drže oružje kakvim se koriste u crtanim filmovima). Ti su podatci istovjetni onima u ostaloj literaturi (Markham i Schwartz, 1985; Miller, 1987; Blakemore i Centers, 2005; Auster i Mansbach, 2012).

U tablici 2 prikazan je udio djece koja su birala spolno tipiziranu igračku. Djeci su bile ponuđene tri fotografije igračke „za djevojčice“, tri fotografije igračke „za dječake“ i tri fotografije neutralne igračke. Djeca su temeljem odabira igračke ostvarivala bodove. Svaki put kada bi dijete odabralo igračku tipičnu za njegov ili njezin spol, dobilo bi tri boda. Ako bi dijete odabralo igračku tipičnu za suprotni spol, dobilo

bi jedan bod te ako bi odabralo spolno neutralnu igračku, ostvarilo bi dva boda. Raspon bodova bio je od pet do devet. Na osnovi tog načina bodovanja dobiveni su rezultati iz kojih su izračunati udjeli djece koja su preferirala rodno tipizirane igračke.

Tablica 2. Udio djece koja biraju rodno tipiziranu igračku

Kategorija	Udio djece
Djevojčica prema djevojčicama	94.12%
Djevojčice prema dječacima	86.67%
Dječaci prema dječacima	71.43%
Dječaci prema djevojčicama	85.71%

Od 17 djevojčica koje su bile ispitane za koji poklon smatraju da bi se svidio hipotetskoj djevojčici, njih je čak 16 imalo zbroj bodova devet. Jedna je djevojčica ostvarila pet bodova. Dakle, količnik 16 djevojčica koje su preferirale rodno tipizirane igračke za djevojčice i 17 djevojčica (svih djevojčica koje su ispitane za koje igračke smatraju da bi se svidjele djevojčici) i pomnoženo sa 100 daju nam udio od 94.12% djevojčica koje su preferirale rodno tipizirane igračke za djevojčice. Taj je postupak ponovljen za svaku kategoriju.

Možemo vidjeti da većina djece smatra da bi djevojčice voljele dobiti igračku koja je rodno tipična za djevojčice, a dječaci rodno tipičnu igračku za dječake. Također, primjećujemo kako su djevojčice kada su bile pitane koju bi igračku volio dobiti dječak, odnosno dječak koju bi igračku voljela dobiti djevojčica, birali igračku tipičnu spolu djeteta za koje su pitana. Dakle, djeca su uspjela zauzeti perspektivu djeteta njima suprotnoga spola. Zanimljiv je rezultat da su najviše rodno tipizirale upravo djevojčice za djevojčice (94.12%), a manje dječaci za dječake (71.43%) što nije dosljedno podacima da su dječacima strože postavljene granice za socijalno prihvatljive igračke (Biernat, 1991; Karniol i Aida, 1997; Vasta, Haith i Miller, 2002; Cherney i London, 2006; Berk, 2015).

U tablici 3 prikazani su rezultati prosječnoga broja bodova prilikom dječjih odabira igračkaka. Prosjeci su dobiveni zbrojem svih ostvarenih bodova u pojedinoj kategoriji te dijeljenjem tog zbroja s brojem djece u kategoriji.

Tablica 3. Prosječan broj bodova prilikom biranja igračkaka

Kategorija	M	SD
Bodovi djevojčica za djevojčice	8.71	.99
Bodovi djevojčica za dječake	8.27	.88
Bodovi dječaka za dječake	8.00	.96
Bodovi dječaka za djevojčice	8.50	.94

Kategorija bodova djevojčica za djevojčice iznosi 8.71, što je ujedno i najveći prosjek u odnosu na sve kategorije. Najmanji prosjek ostvarili su dječaci biranjem

spolno tipičnih igračaka za dječake, taj je prosjek 8.50. Iako je u kategoriji dječaci za dječake ostvaren najmanji prosjek, važno je napomenuti da je taj prosjek vrlo visok, odnosno da su dječaci za dječake većinom birali rodno tipizirane igračke, te da nije došlo do znatne rodne fleksibilnosti u preferencijama igračaka.

Kao što vidimo, djeca su većinom preferirala igračke koje su bile rodno tipizirane. Rodno tipiziranje igračaka utkano je u njih segregacijom boja, najčešće dominantne plave i ružičaste te razlikama u aktivnostima. Igračke djevojčica najčešće su vezane uz ljepotu i njegu, a igračke za dječake uz uzbuđenje i agresiju. Ako se ideje o razlikama između rodova pojavljuju već u najranijem djetinjstvu preko igračaka, može li to utjecati na mišljenja u odraslosti? Kolika je socijalna cijena za djecu koja se ne svrstavaju u samo ružičasti ili plavi koš? Djeca velik dio djetinjstva provode igrajući se s igračkama. Ne bi li one onda trebale nuditi raznolikost, široku paletu izbora, boja, tema i mogućnosti, a time poticati različite vještine i zanimanja djece? S obzirom na to da su igračke danas rodno podijeljene, više nego ikada u 20. stoljeću, važno je za zapitati se što to znači za djecu.

ZAKLJUČAK

Ispitivanjem preferencija rodno tipiziranih igračaka kod djece predškolske dobi pokazalo se da su djeca većinom preferirala rodno tipizirane igračke. Najviše su to činile djevojčice za djevojčice (94.12%), a najmanje dječaci za dječake (71.43%) što nije konzistentno ostaloj literaturi (Biernat, 1991; Karniol i Aida, 1997; Haith i Miller, 2002; Vasta, Cherney i London, 2006; Berk, 2015). Odabrane igračke za djevojčice bile su vezane uz ljepotu i njegu te pastelnih i ružičastih boja, a za dječake vezane uz uzbuđenje i nasilje, plavih i neonskih boja te crne boje. I djevojčice i dječaci birali su igračke povezane s likovima iz crtanih filmova. Dobiveno je da su rodno neutralne igračke bile češće edukativne od rodno tipiziranih igračaka. Najviše rodne fleksibilnosti djeca su pokazala prema igrački „kuhinja“. Najviši prosječni broj bodova prilikom biranja igračaka ostvaren je u kategoriji djevojčice za djevojčice i iznosi 8.71. od mogućih 9. Važno je istaknuti da su svi prosjeci bili vrlo visoki odnosno da djeca nisu bila rodno fleksibilna u preferencijama igračaka.

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi dječje preferencije prema rodno tipiziranim ili rodno neutralnim igračkama, a s obzirom na prikupljene rezultate potvrđuje se potreba za novim istraživanjima koja bi proučavala razvoj rodnog tipiziranja igračaka kod djece, korištenja rodno tipiziranih igračaka, te kompleksnosti igre s rodno tipiziranim i rodno neutralnim igračkama. Uzme li se u obzir kako su igračke veliki dio dječjeg života iznenađujuće je malo istraživanja posvećeno proučavanju njihovog utjecaja na ponašanje djece i razvoj dječjih kognitivnih i društvenih vještina. Odgojitelji/ce bi trebale osvijestiti različitosti rodno tipiziranih i rodno neutralnih igračaka te vještina koje one potiču i poruka koje šalju djeci. Ako igračke služe kao modeli poželjnoga socijalnog ponašanja i pomažu u uvježbavanju i usavršavanju socijalnih uloga odgojitelji/ce bi trebale poticati i ohrabrivati djecu u igri s raznovrsnim igračkama kako bi i djevojčice i dječaci uvježbavali različite kognitivne, socijalne i motoričke vještine.

LITERATURA

1. American Psychological Association. (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association*. Washington
2. Anschutz, D.J. i Engels, R.C.M.E. (2010). The effects of playing with thin dolls on body image and food intake in young girls, *Sex Roles*, 63: 621-630.
3. Auster, C.J. i Mansbach, C.S. (2012). The gender marketing of toys: An analysis of color and type of toy on the Disney store website, *Sex Roles*, 67: 375-388.
4. Ball, D.W. (1967). Toward a sociology of toys: Inanimate objects, socialization, and the demography of the doll world, *Sociological Quarterly*, 8(4): 447-458
5. Belamarić, J. (2009/2010). Ružičasto i plavo. Rodno osviješten odgoj u vrtiću. *Dijete. Vrtić. Obitelj*, 15(58): 14-17.
6. Berk, E.L. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Best, J. (1998). Too much fun: Toys as social problems and the interpretation of culture. *Symbolic Interaction*, 21(2): 197-212.
8. Biernat, M. (1991). A multicomponent, developmental analysis of sex typing, *Sex Roles*, 24(9/10): 567-586.
9. Blakemore, J.E. i Centers, R.E. (2005). Characteristics of boys' and girls' toys, *Sex Roles*, 53(9/10): 619-633.
10. Blakemore, J.E., LaRue A.A. i Olejnik, A.B. (1979). Sex-appropriate toy preference and the ability to conceptualize toys as sex-role related, *Developmental Psychology*, 15(3): 339-340.
11. Blakemore, J.E. i Russ, L.S. (1997). Preschool children's attitudes about deviations from gender-role behaviors, Paper presented at the Biennial Meeting of the Society for Research in Child development. Washington.
12. Cherney, I.D. i Dempsey, J. (2010). Young children's classification, stereotyping and play behaviour gender neutral and ambiguous toys, *Educational Psychology*, 30(6): 651-669.
13. Cherney, I.D. i London, K. (2006). Gender-linked differences in the toys, television shows, computer games, and outdoor activities of 5- to 13-year-old children, *Sex Roles*, 5: 717-726.
14. Coyne, S.M., Linder, J.R., Rasmussen, E.E., Nelson, D.A. i Collier, K.M. (2014). It's a bird! It's a plane! It's a gender stereotype!: Longitudinal associations between superhero viewing and gender stereotyped play, *Sex Roles*, 70: 416-430.
15. Dittmar, H., Halliwell, E. i Ive S. (2006). Does Barbie make girls want to be thin? The effect of experimental exposure to images of dolls on body image of 5- to 8-year old girls, *Developmental Psychology*, 42: 283-292.
16. Eisenberg, N., Murray, E. i Hite, T. (1982). Children's reasoning regarding sex-typed toy choices, *Child Development*, 53(1): 81-86.
17. Freeman, N.K. (2007). Preschoolers' perceptions of gender appropriate toys and their parents' beliefs about gendered behaviors: Miscommunication, mixed messages, or hidden truths?, *Early Childhood Educational Journal*, 34(5): 355-366.

18. Galić, B. (2009). Društvena uvjetovanost rodne diskriminacije. U: Ž. Kamenov, B. Galić (ur.). Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj (str. 10). Zagreb: Biblioteka ONA.
19. Kahlenberg, S.G. i Hein, M.M., (2009). Progression on Nickelodeon? Gender-role stereotypes in toy commercials, *Sex Roles*, 62: 830-847.
20. Jocić, S., Mamužić, B., Kukić, J. i Rukavina, S. (2011). Predškolsko dete – između igre i medija. Saopštenje na međunarodnoj interdisciplinarnoj stručno-naučnoj konferenciji „Vaspitno-obrazovni i sportski horizonsti“. Subotica: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača i trenera.
21. Karniol, R. i Aida, A. (1997). Judging Toy breakers: Gender Stereotypes have devious effects on children, *Sex Roles*, 36(3/4): 195-205.
22. Maleš, D. i Stričević I. (1991). Druženje djece i odraslih (poziv na zajedničku igru). Zagreb: Školska knjiga.
23. Markham, W.T. i Schwartz, L.A. (1985). Sex stereotyping in children's toy advertisements. *Sex Roles*, 12(1/2): 157-169.
24. Miller, C.L. (1987). Qualitative differences among gender-stereotyped toys: Implications for cognitive and social development in girls and boys, *Sex Roles*, 16(9): 473-487
25. Murnen, S.K., Greenfield, C., Younger, A. i Boyd H. (2016). Boys act and girls appear: A content analysis of gender stereotypes associated with characters in children's popular culture, *Sex Roles*, 74: 78-91.
26. Rush, E. i La Nauze, A. (2006). Letting children be children; Stopping the sexualisation of children in Australia, The Australia Institute.
27. Sax, L. (2002). How common is intersex? A response to Anne Fausto-Sterling, *The Journal of Sex Research*, 39(3): 174-178.
28. Schwartz, L.A. i Markham, W.T. (1985). Sex stereotyping in children's toy advertisements, *Sex Roles*, 12(1-2): 158-170.
29. Starr, C.R. i Ferguson, G.M. (2012). Sexy dolls, sexy grade-schoolers? Media & maternal influences on young girls' self-sexualization, *Sex Roles*, 67: 463-476.
30. Sweet, E.V. (2013). Boy builders and pink princesses: Gender, toys, and inequality over the twentieth century. Neobjavljeni doktorski rad. Davis. University of California.
31. Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S.A. (2005). Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
32. Zakon o ravnopravnosti spolova (Narodne novine, br. 82/2008., čl. 14. i 43).

PREFERENCES OF GENDER-TYPED AND GENDER-NEUTRAL TOYS IN PRESCHOOL CHILDREN

Summary: Toys encourage development of different cognitive, social and motor skills in children. The aim of this research was to question the preferences of gender-typed and gender-neutral toys in preschool children. The research was conducted on the sample of 93 preschool children 4 to 5 years of age (N=93). Children have assessed whether each of the 30 toys, which they have previously regarded as those they liked the most, were meant "for boys", "for girls" or "for both girls and boys". In a survey of preferences of gender-typed and gender-neutral toys, toys that were used were those which were most often regarded as gender-typed, three for girls, three for boys, and three gender-neutral toys.

In most cases, children preferred gender-typed toys. It was mostly done by girls for girls (94,12%), and the least boys for boys (71,43%), which is not consistent with the rest of the literature on this subject matter. Toys chosen for girls were those associated with beauty and care, pink and pastel colored, while the ones for boys were those associated with thrill and violence, being mostly blue and black in color.

Key words: children 4 to 5 years of age, game, sex stereotypes, toy preferences